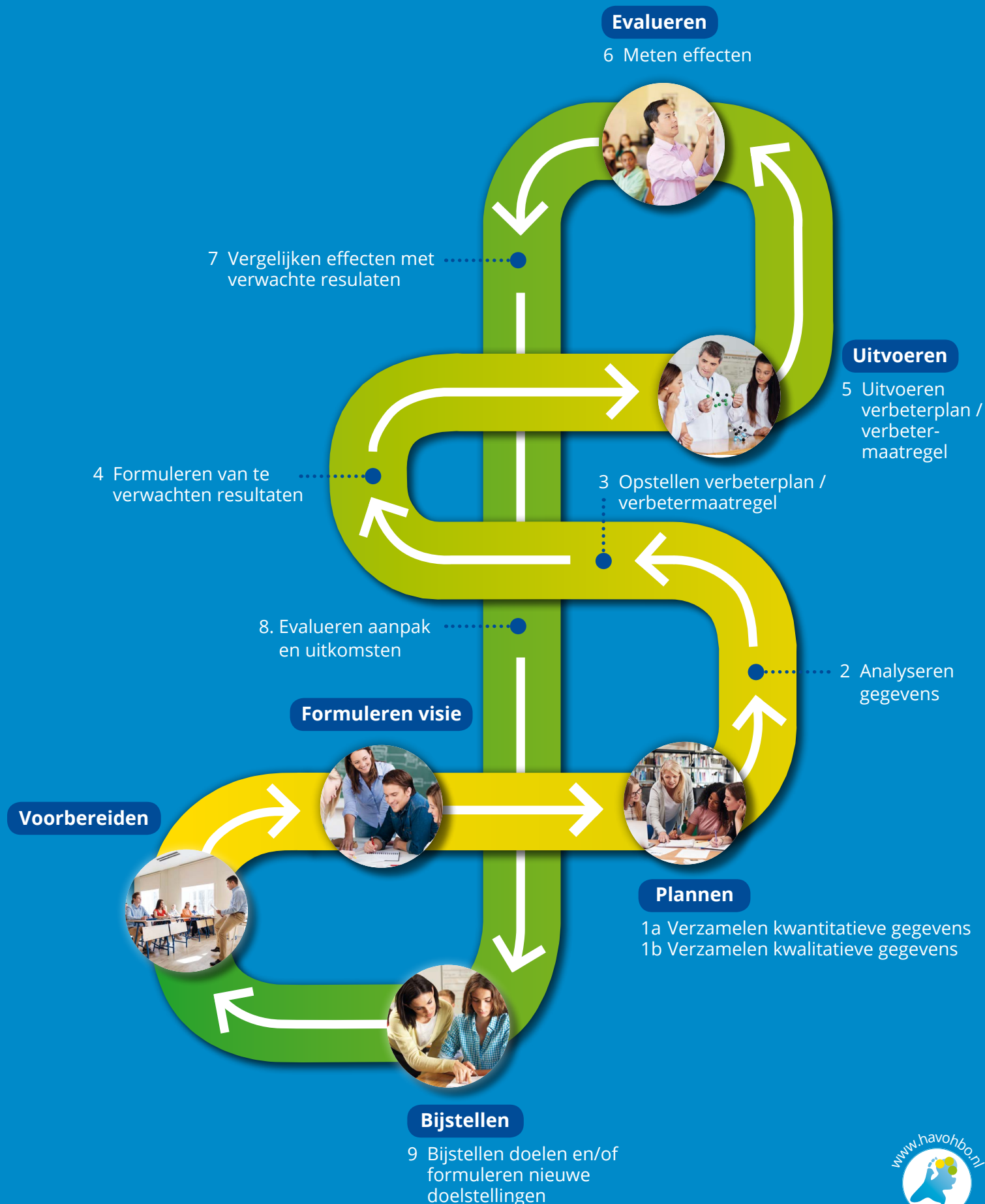

DE HAVO-LEERLING STUDIEVAARDIG

Handreiking voor scholen hoe zij op gestructureerde en structurele wijze de vaardigheden uit de *Generieke studievaardighedenset voor doorstroom havo-hbo* in hun curriculum op kunnen nemen

www.havohbo.nl

Inleiding

Voor veel scholieren is de overgang naar een vervolgopleiding in het hoger onderwijs groot. Afstemming en samenwerking tussen vo-scholen en ho-instellingen is nodig om de overgang voor deze scholieren te verbeteren en daarmee ook hun kans op studiesucces te vergroten.

Voor de havist die wil slagen in het hbo, is het van belang dat hij aan de ontwikkeling van zijn studievaardigheden werkt. Deze vaardigheden zijn in

de *Generieke studievaardighedenset voor doorstroom havo-hbo* beschreven. Maar met de beschrijving van de studievaardigheden en de aangereikte tips is er nog geen sprake van implementatie van deze studievaardigheden binnen het aangeboden onderwijs.

De handreiking *De havo-leerling studievaardig* helpt scholen bij het op gestructureerde en structurele wijze implementeren van de studievaardigheden.

Vorbereiden

Structurele aandacht voor studievaardigheden in het curriculum staat of valt met mensen die zich verantwoordelijk voelen voor het vaardighedenonderwijs en de urgentie voelen om dit onderwijs daar waar nodig te verbeteren.

Stel daarom een project- of werkgroep Studievaardigheden samen. Zorg er daarbij voor dat alle lagen in deze groep, zowel uit de onderbouw als de bovenbouw, vertegenwoordigd zijn.

Denk aan:

- vakdocenten,
- PWS-coördinatoren,
- coaches,
- decanen,
- mentoren,
- leerlingbegeleiders,
- schoolleiders.

Formuleren visie

Vraag alle leden van de projectgroep om zich voor te bereiden op een visiebijeenkomst door na te denken over de vragen:

- Wat is de onderwijsvisie van de school?
- Wat is jouw visie op studievaardigheden?

Deel visiedocumenten die de projectgroepleden kunnen gebruiken bij de voorbereiding op deze bijeenkomst.

Belangrijk is dat de projectgroep een gezamenlijke visie op de studievaardigheden ontwikkelt en dat deze visie in het schoolplan wordt ingebed. In de visie wordt gekeken naar de wereld van nu en naar de kansen in de toekomst. De visie beschrijft de gewenste situatie en is inspirerend voor de school en al haar medewerkers. Denk aan antwoord op vragen als:

- Waarom willen we dat onze leerlingen hun studievaardigheden ontwikkelen?
- Waar willen we met aandacht voor studievaardigheden een bijdrage aan leveren?

Er bestaan verschillende instrumenten die kunnen worden ingezet om te komen tot een visie die inspireert en richting geeft aan ontwikkelwerk. Zie bijvoorbeeld de methodiek Visieontwikkeling SLO of de Golden Circle-theorie van Simon Sinek. Deze theorie maakt helder waarom het zo belangrijk is om met het “waarom” te starten.

Als de visie helder is, kan worden gestart met het opstellen en uitvoeren van een verbeterplan, volgens de hierna beschreven stappen.

Plannen

1. Verzamelen kwantitatieve en kwalitatieve gegevens
2. Analyseren gegevens
3. Opstellen verbeterplan/verbetermaatregel
4. Formuleren van te verwachten resultaten

1a Verzamelen kwantitatieve gegevens

Breng allereerst in kaart waar in het curriculum de studievaardigheden aan bod komen. Denk daarbij aan:

- onderbouw/bovenbouw,
- verschillende vakken,
- welke studievaardigheden.

Met behulp van de bijlage *0-meting studievaardigheden per vak en jaarlaag in de havo-stroom* kunnen deze gegevens worden verzameld.

1b Verzamelen kwalitatieve gegevens

Kwalitatieve gegevens kunnen worden verkregen middels:

- gesprekken met (oud-)leerlingen en docenten,
- gesprekken met docenten van het vervolgonderwijs,

- enquêtes onder (oud-)leerlingen en docenten,
- schoolrapportages,
- enz.

Het verzamelen van de kwantitatieve en kwalitatieve gegevens geeft inzicht in de knelpunten en koesterpunten.

2. Analyseren gegevens

Voor het maken van een analyse is het nauwkeurig lezen van de verzamelde informatie een eerste stap: welke gegevens vallen op? Denk aan: ontbreken van aandacht voor bepaalde studievaardigheden, ontbreken van aandacht voor studievaardigheden bij bepaalde vakken, ontbreken van aandacht voor studievaardigheden in de onderbouw of bovenbouw, ontevredenheid onder leerlingen/docenten over aandacht voor/niveau van bepaalde studievaardigheden, enz.

Hierna volgt de interpretatie van de zwakke punten en koesterpunten. Gesprekken met (oud-) leerlingen,

docenten eigen school, docenten vervolgonderwijs geven input voor verdere analyse. Soms zijn nadere kwantitatieve en kwalitatieve gegevens nodig om de analyse verder uit te kunnen werken.

Uiteindelijk leiden de analyses en gesprekken tot mogelijke verbetermaatregelen.

3. Opstellen verbeterplan/verbetermaatregel

Om te komen tot een verbeterplan/verbetermaatregel moet worden bepaald welke van de voorgestelde maatregelen als eerste worden doorgevoerd. Prioritering, haalbaarheid en budget spelen daarbij een rol.

Een verbeterplan kan variëren van een schoolbrede aanpak met bijvoorbeeld een looptijd van één of twee jaar tot een verbetermaatregel die één studievaardigheid betreft bij een bepaald vak in één van de vijf leerjaren.

Sta in het verbeterplan stil bij inhoud en organisatie. Zie onder stap 4.

4. Formuleren van te verwachten resultaten

In het verbeterplan, maar ook bij een verbetermaatregel moet het verwachte resultaat worden benoemd.

Maak gebruik van onderstaande vragen bij het opstellen van het verbeterplan/de verbetermaatregel.

Inhoud:

- Wat is het probleem?
- Wat is de oorzaak van het probleem?
- Wat is het doel van het plan?
- Welke (kwalitatieve/kwantitatieve) resultaten worden verwacht?
- Welke interventie(s) lost/lossen het probleem op?
- Wat is de aanpak?
- Wat is de samenhang met de omgeving?
- Zijn er (positieve/negatieve) neveneffecten?
- Wat zijn de randvoorwaarden/beperkingen?
- Wat zijn de risico's bij uitvoering van het plan?
- Welke beheersmaatregelen kunnen worden getroffen?
- Hoe wordt het effect/resultaat gemeten?
- Hoe en met wie wordt geëvalueerd?

Organisatie

- Wat is de planning/het tijdspad?
- Wie is verantwoordelijk voor de uitvoering van het plan?
- Wie voeren het plan uit?
- Hoe en door wie wordt de voortgang gemonitord?
- Hoe wordt de kwaliteit bewaakt en met welke instrumenten?
- Hoe wordt over de voortgang en de uitkomsten gecommuniceerd?
- Wat zijn de kosten?

Uitvoeren

5. Uitvoeren verbeterplan/verbetermaatregel

Belangrijk bij de uitvoering van het verbeterplan/de verbetermaatregel is de actieve aansturing en monitoring door de verantwoordelijke (projectleider). Hierdoor moet worden voorkomen dat het plan verzandt, uitloopt qua planning of anderszins niet volgens de gemaakte afspraken verloopt.

Ook is communicatie over het verloop van de uitvoering en over eventuele tussenresultaten van belang.

Bij de uitvoering van een langlopend verbeterplan is een tussenevaluatie noodzakelijk. Hierin wordt de tussenstand ten aanzien van de resultaten, de planning, de informatieverstrekking, de organisatie en beschikbare middelen opgemaakt.

Evaluëren

6. Meten effecten
7. Vergelijken effecten met verwachte resultaten
8. Evaluëren aanpak en uitkomsten

6. Meten effecten

Nadat het verbeterplan/de verbetermaatregel is uitgevoerd, dienen de effecten te worden gemeten. Soms kan dat pas na enige tijd. Effecten van bijvoorbeeld interventies in de aansluiting vo-hbo zijn op zijn vroegst in een volgend schooljaar te meten. In elk geval is het moment waarop de effectmeting wordt gedaan conform de planning in het verbeterplan.

Voor de effectmeting kunnen de kwantitatieve en kwalitatieve informatiebronnen worden gebruikt, die in de PLAN-fase zijn genoemd.

7. Vergelijken effecten met verwachte resultaten

Door de uitkomsten van de effectmeting te vergelijken met de verwachte resultaten ofwel de geformuleerde ambities, wordt duidelijk of de verbetermaatregelen het beoogde effect hebben gehad.

Conclusies zijn bijvoorbeeld:

- De verbetermaatregelen hebben geleid tot het verwachte resultaat, bijvoorbeeld meer aandacht voor studievaardigheden in het curriculum in de bovenbouw, meer tevredenheid onder oud-leerlingen over de aansluiting met betrekking tot de studievaardigheden.
- De verwachte resultaten zijn niet gehaald.
- De verbetermaatregelen zijn onvoldoende effectief gebleken.

8. Evaluëren aanpak en uitkomsten

De resultaten van de verbetermaatregelen vormen aanleiding voor een inhoudelijke evaluatie. Evalueer het type maatregel, het doorvoeren/uitvoeren van de maatregel en het effect ervan. Deze evaluatie kan mondeling plaatsvinden, maar ook schriftelijk. Evalueer ook de organisatie.

Afhankelijk van het type maatregel worden (oud-) leerlingen, docenten, docenten vervolgonderwijs, ouders bij de evaluatie betrokken.

Bijstellen

9. Bijstellen doelen en/of formuleren nieuwe doelstellingen

Na de evaluatie wordt besloten dat:

- doorgevoerde verbetermaatregelen, eventueel met aanpassingen, van kracht blijven (bijvoorbeeld het gebruikmaken van dezelfde beoordelingsformulieren bij verschillende vakken of het voeren van een jaarlijks "beoordelingsgesprek" Studievaardigheden met leerlingen).
- verbetermaatregelen succesvol zijn afgerond.
- er moet worden ingezet op andere, effectievere verbetermaatregelen.

Leerlingen, docenten, docenten vervolgonderwijs moeten worden geïnformeerd over besluiten en maatregelen op de school als gevolg van de uitkomsten uit de evaluatie.

Als wordt ingezet op andere verbetermaatregelen of op nieuwe maatregelen voor andere knelpunten dan wordt weer begonnen bij stap 1.

Op onze school zijn er verschillende initiatieven om de ontwikkeling van studievaardigheden van leerlingen te stimuleren. Vaardigheden die onze leerlingen o.a. nodig hebben om de kans op studiesucces in het vervolgonderwijs te vergroten.

Om tot een goed onderwijsaanbod van studievaardigheden te komen, is het noodzakelijk dat we eerst inventariseren waar deze vaardigheden in ons curriculum aan bod komen en wat de behoefte is bij de verschillende vakken.

Daarom aan jou het verzoek om voor je eigen vak onderstaande tabel in te vullen. Per jaarlaag kun je met het cijfer 1 aangeven welke van de vaardigheden bij jouw vak aan bod komen. Met het cijfer 2 geef je aan dat een vaardigheid niet aan bod komt, maar dat dit wel wenselijk is.

Let op: onder de tabel staat nog een aantal aanvullende vragen.

vaardigheden	havo 1	havo 2	havo 3	havo 4	havo 5
plannen en zelfstandig werken					
informatie zoeken en verwerken					
teksten lezen en leren					
samenwerken					
analyseren					
ICT inzetten					
onderzoeken					
verslagen maken					
presenteren					
reflecteren					

Aanvullende vragen

- Als je een 1 hebt ingevuld, wil je dan kort omschrijven om wat voor soort opdracht het gaat waar deze vaardigheid aan de orde komt?
- Als je een 2 hebt ingevuld, kun je dan aangeven waarom je het wenselijk vindt dat deze vaardigheid (in deze jaarlaag) aan de orde komt?
- Is er voor jouw vak sprake van een doorlopende leerlijn bij een of meerdere vaardigheden? Zo ja, bij welke en waarom?